

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-58>

УДК 330.341.1:338.2:338.45

Полтавський Дмитро Олександрович

аспірант,

Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6560-4486>**Dmytro Poltavskyi**

“KROK” University

**АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ,
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ****ANALYSIS OF THE STATE OF INNOVATION ACTIVITY,
INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION**

Анотація. У статті досліджено аналіз стану інноваційної активності, інноваційного розвитку підприємств в умовах євроінтеграції. Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що інноваційний розвиток є сукупністю дій зі створення нових знань, наукових розробок їх втілення в нових продуктах, матеріалах, технологіях, їх впровадження у виробництво, поширення та комерціалізацію з метою отримання як економічного та суспільного ефекту – нового рівня якості життя людей та науково-технічного, індустріального, економічного, суспільного розвитку. Проведення аналізу стану інноваційної активності підприємств в умовах євроінтеграції дає можливість виявити стан активності проведення наукових досліджень та розробок, впровадження інновацій та їх фінансування, з метою виявлення можливостей та напрямів подальшого інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: управління, інновації, інноваційний розвиток, управління інноваційним розвитком підприємств, євроінтеграція, принципи управління.

Summary. The article studies the analysis of the state of innovation activity, innovative development of enterprises in the context of European integration. The relevance of the research topic is due to the fact that innovative development is a set of actions to create new knowledge, scientific developments of their implementation in new products, materials, technologies, their introduction into production, distribution and commercialization in order to obtain a new level of quality of life and scientific, technical, industrial, economic, social development as an economic and social effect. Analysis of the state of innovation activity of enterprises in the context of European integration makes it possible to identify the state of activity of scientific research and development, further implementation of innovations, their financing, in order to identify opportunities and directions for further innovative development of enterprises. The article is aimed at analyzing the state of innovation activity, innovative development of enterprises in the context of European integration. In order to conduct the study, the following methods of scientific knowledge were applied: analysis and synthesis, observation, abstraction, formalization, comparison; system and structural approaches; process, complex and functional approaches. As a result of the research, it has been revealed that innovation activity is a set of innovative processes that lead to changes in the quality of technical and technological production systems and at the same time represent a new quality of processes, methods of production technologies or conducting the relevant operational, managerial, commercial and other activities, and the corresponding changes are carried out on the basis of the use of new knowledge. The innovation process covers and combines the processes of creating new knowledge, bringing it to applied developments, specific technologies, methods, methods of production or products, their further implementation in production or operational activities, and promotion and implementation. Innovative development covers a certain trajectory of development of a particular enterprise and is the process of creating or attracting technologies, new methods of production or goods and will end with profit from the sale of products and other effects, such as economic stability, market expansion, growth in sales volumes and scale of business, which is especially important in the context of European integration.

Keywords: management, innovations, innovative development, management of innovative development of enterprises, European integration, management principles.

Постановка проблеми. Поняття інновацій в першу чергу пов'язують із створенням, розробкою нових інноваційних продуктів, що за своїми техніко-технологічними характеристиками, параметрами, якістю відрізнялися б від вже відомих, попередніх, випущених товарів і відповідно могли би бути впровадженими у виробництво, випущеними на виробничих потужностях та успішно комерціалізованими. Проте, не менш важливого значення для економічного розвитку підприємств мають не лише продуктові, але і процесні інновації, що пов'язані із впровадженням нових прогресивних процесів, технологій, виконання техніко-технологічної діяльності виробництва, продукції, роботи обладнання, використання нових технологій та сервісів. Особливої актуальності та динамічності впровадження інноваційних процесів набуло з розвитком інформаційних технологій, комп'ютеризації, інформатизації економічної сфери, розвитком сучасних цифрових технологій та пов'язаною з ними цифровою трансформацією суспільства. Інноваційні продукти та процеси мають нові, більш сучасні характеристики, властивості, якості, що не лише забезпечують зростання конкурентоспроможності продукції, вони змінюють соціальне середовище споживання та економічне середовище виробництва, сфери сервісу. Таким чином, інновації, інноваційні продукти стають активними засобами здобуття конкурентних переваг, отримання високих і стабільних прибутків та забезпечення ефективного функціонування підприємства в довготривалій перспективі. Проте, інновації та інноваційна діяльність здатні не лише принести додаткові прибутки на вкладені інвестиції, інновації стають першопричиною та рушійною силою технологічних революцій, змінюють покоління техніки, технологій, способів ведення виробництва, його характеру та можливостей, і загалом призводять до зміни суспільно-економічного життя людства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій Теоретично-методичні та науково-практичні засади інноваційного розвитку підприємств в тому числі сучасних умовах євроінтеграції дослідили у своїх працях науковці: В. Геєць [1], В. Євтушевський [2], Н. Ліба [4], О. Орлик [5], Н. Поліщук [6], П. Саблук [7], Х. Снігур [8], В. Смесова [9], Л. Федулова [10], А. Череп [11], М. Чорна [12], С. Шкарлет [13] та інші науковці.

Дослідження сутності інновацій як наукової категорії потребує розгляду наукових бачень та трактування таких основних понять як «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний розвиток».

Загалом термін «інноваційний розвиток» сформовано з двох основних категорій «інновація» та «розвиток». Поняття розвиток визначено як незворотну зміну матеріальних та не матері-

альних об'єктів, що відбувається з визначеною закономірністю, внаслідок якої відбувається еволюціонування, тобто перехід на більш високі та розвинені форми функціонування [1]. При цьому визначають два основні типи розвитку, «інтенсивний та «екстенсивний» [2]. Термін «інноваційний розвиток» визначається як процес якісних змін в економіці, що формується завдяки розробці, створенню та впровадженню інновацій, отриманих в результаті розвитку нових знань та їх практичного застосування [4].

Розглядаючи інноваційний розвиток з позицій системного підходу він визначає перехід системи на більш високий рівень якості, а отже забезпечує якісні зміни та удосконалення [5].

Перехід від однієї структури до іншої, супроводжується зміною якісних параметрів, кількістю та характеристиками тієї чи іншої системи, та трансформацію структури з притаманними їй якісними властивостями [4]. Таким чином, науковцем інноваційний розвиток визначається як рух до удосконалення, перехід на кращий, вищий рівень. Водночас, інновації потребують інвестицій, бо неможливо забезпечити розвиток без інвестування. Загалом, науковцями визначаються різні бачення дефініції «інноваційний розвиток».

За дослідженням О. Орлик, Н. Поліщук інноваційний розвиток є складним процесом розробки та впровадження інновацій, який забезпечує зміни якісних параметрів об'єкту дослідження і дає можливість отримати нові види ефектів у довготривалій перспективі [5, 6].

На думку багатьох науковців дослідників інноваційний розвиток виступає планом змін, процесом діяльності, спрямованою на розробку та впровадження проекту, починаючи від формування ініціювання ідей інновації, завершуючи її впровадженням у виробництво та ринковою комерціалізацією [7, 8, 11, 12]. Загалом теорія інновацій є однією із найбільш активно досліджених наукових напрямів, проте її багатоаспектність та багатогранність залишає поле для подальших наукових доробків.

Метою статті є аналіз стану інноваційної активності, інноваційного розвитку підприємств в умовах євроінтеграції. З метою проведення дослідження було застосовано методи наукового пізнання: аналізу та синтезу, спостереження, абстрагування, формалізації, порівняння; системний та структурний підходи; процесний, комплексний та функціональний підходи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із переваг інноваційного розвитку є формування ринку інновацій, інноваційних розробок та інфраструктури [1, 9, 13]. Забезпечення інноваційної діяльності є об'єднанням всіх учасників інноваційних процесів: наукових установ та організацій, що створюють інновації, інвестицій-

них фінансових компаній, банків, що забезпечують інвестиції та спрямування потоку капіталу, інноваційних компаній, посередників, які забезпечують взаємодію розробників та підприємств товаровиробників на ринку, самих підприємств, зацікавлених у придбанні, трансфері інновацій для їх подальшого впровадження, комерціалізації та компаній, які забезпечують просування, реалізацію інноваційних ідей, розробок, технологій інноваційної продукції на ринку та інших учасників суб'єктів інноваційного розвитку.

Окремими якостями інноваційного розвитку на думку Л. Федулової є впровадження інноваційно-інвестиційних проектів і отриманого внаслідок їх реалізації розвитку соціально-економічних систем, удосконалення параметрів їх функціонування [10].

За іншими визначеннями інноваційний розвиток забезпечує зміцнення інноваційного потенціалу, економічне та більш ощадливе використання ресурсів [9]. Таке бачення інноваційного розвитку зосереджене на позиціях зміцнення ресурсного та загалом економічного потенціалу підприємства в тому числі і завдяки впровадженню нових сучасних технологій, що зменшують споживання енергетичних, матеріальних ресурсів, забезпечують автоматизацію процесів виробництва, зростання уніфікованості та стандартизації продукції.

За дослідженнями С. Шкарлет, В. Ільчук, В. Смесова, І. Іщенко, розвиток інноваційного потенціалу підприємства визначається показниками наукоємності виробництва, виявленням ресурсів, необхідних для впровадження інновацій, новизною та технологічною відповідністю обладнання та технологій, які застосовуються та активністю оновлення обладнання та технологій, що є принципово важливим для підприємств, функціонуючих у високотехнологічних галузях виробництва [9, 13].

Одним із важливих завдань управління інноваційним розвитком підприємств є проведення комплексного та всебічного аналізу стану та рівня впровадження інноваційної діяльності інноваційних технологій в функціонуванні підприємств. Сама активність впровадження інноваційної діяльності підприємств визначається кількістю організацій, що здійснювали наукові дослідження та розробки. відповідні показники та фактичні дані представлені на рис. 1. побудованому за даними Державної служби статистики України.

Так, станом на 2021р. в Україні налічувалося всього 637 організацій, що здійснювали інноваційні наукові дослідження та розробки, із них 374 організації державного сектору, 137 приватного та 126 працювало в сфері вищої освіти. За період 2022–2023 рр. із чисельність зменшилася

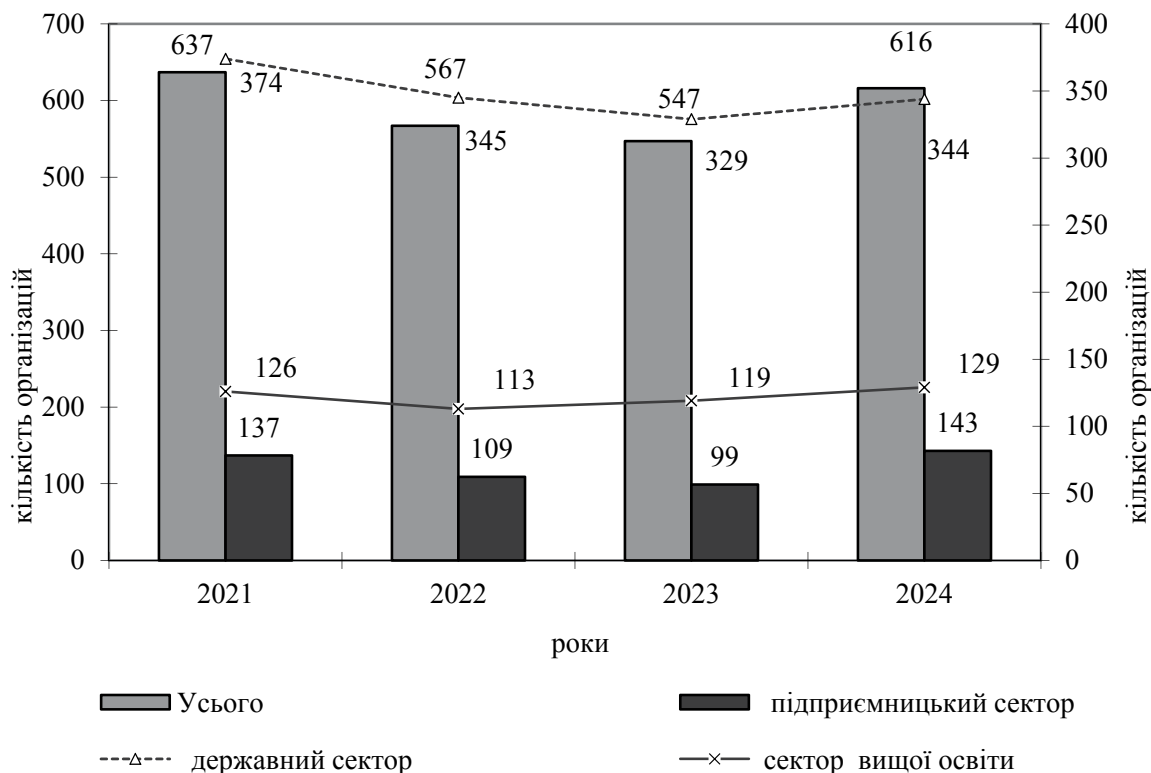

Рисунок 1 – Кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки, за секторами діяльності за 2021–2024 роки

Джерело: [3]

на 10–12% та становила у 2023 р. 547 організацій. Водночас, за цей же період значно зменшилася частка організацій приватного сектору, що здійснювали наукові дослідження та розробки, при цьому кількість організацій державного сектору також дещо зменшилася проте не зазнала такого суттєвого згортання.

Станом на 2024 р. кількість підприємств, що здійснювали наукові дослідження та розробки по суті повернулася до позицій довоєнного 2021 р. та становить 616 організацій. Проте за цей період відбулися зміни в структурі організацій. Так порівняно із 2021 р. дещо зменшилася до 344 організацій та стабілізувалася частка організацій державного сектору. Водночас, відбулося зростання до 143 кількості організацій приватного сектору та незначним чином зросла кількість організацій сектору вищої освіти. Наведені дані свідчать про загальні тенденції активування процесів здійснення наукових досліджень та розробок серед організацій приватного сектору та підприємництва.

Досліджуючи кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки, за видами економічної діяльності за 2021–2024 роки зазначимо, що різний рівень активності та залученості до процесів наукової діяльності та розробок (табл. 1).

Як в же зазначалося загальна кількість організацій які здійснювали наукові дослідження та розробки зменшилася з 637 організацій у 2021 р. до 616 організацій у 2024 р. Це зменшення з різною

інтенсивністю відбулося фактично за всіма напрямками та сферами економічної діяльності. Загалом станом на 2024 р. в організаціях різних економічних сфер спостерігається різний рівень активності організацій у виконанні наукових досліджень та створенні інновацій.

Так, найбільш активно в період 2021–2024 рр. наукові дослідження та розробки здійснювали організації в сфері безпосередньо професійної наукової та науково-технічної діяльності 445 організацій і незважаючи на те, що до 2024 р. їх кількість зменшилася до 408 організацій вони є основними розробниками, що забезпечують наукову основу інноваційного розвитку виконуючи наукові дослідження для підприємств всіх інших сфер та напрямів економічної діяльності – переробної промисловості, машинобудування, медичної сфери та інших. Деталізуючи ці дані зазначимо, що безпосередньо наукові дослідження та розробки здійснювало 391 організація, серед них 330 організацій проводило дослідження й експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук, 61 організація проводила дослідження й експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук. Наступною групою активно задіяною у здійсненні наукових дослідження і розробки є організації сфері освіти, де станом на 2024 р. відповідні дослідження здійснювало 134 організації. В охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги наукові дослідження і розробки станом на

Таблиця 1 – Кількість організацій, які здійснювали наукові дослідження і розробки, за видами економічної діяльності за 2021–2024 рр.

Види економічної діяльності	2021	2022	2023	2024
Усього	637	567	547	616
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	11	8	8	10
Переробна промисловість	10	7	9	31
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	1	1	2	5
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	2	1	4	7
Виробництво електричного устаткування	1	1	–	5
Виробництво машин і устаткування	2	2	1	5
Професійна, наукова та технічна діяльність	445	402	378	408
Наукові дослідження та розробки в т. ч.	433	393	370	391
Дослідження й експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук	360	325	313	330
Дослідження й експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук	73	68	57	61
Освіта	131	117	122	134
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	13	13	13	11
Інформаційно-комунікаційні технології - усього	3	1	2	4
Виробництво з використанням технологій високого рівня	4	3	6	13
Виробництво з використанням технологій середньовисокого рівня	5	4	3	18

Джерело: [3]

2024 р. проводило 11 організацій. В переробній промисловості кількість організацій що проводили наукові дослідження та розробки становила 31 організацій із них 7 за сферою виробництва комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; 5 організацій з виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування; 5 організацій, що здійснюють виробництво електричного устаткування та ще 5 організацій у сфері виробництва машин і устаткування.

Аналізуючи активність у здійсненні наукових досліджень і розробок за серед виробничих підприємств зазначимо що відповідні дослідження станом на 2024 р. здійснюють 13 підприємств, що здійснюють Виробництво з використанням технологій високого рівня та 18 середньотехнологічних підприємств. При, цьому у 2021 р. кількість таких підприємств становила 4 та 5 відповідно таким чином в сферах високо та середньо технологічного виробництва зростає зацікавленість та активність у проведенні власних наукових дослідження та розробки для їх подальшого впровадження у виробництво.

Не менш важливого значення загалом, на наш погляд, мають показники частки витрат на наукові дослідження і розробки у валовому внутрішньому продукті за секторами діяльності (табл. 2). Так, у 2021 р. частка витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП країни становила 0,38%. Протягом 2022–2024 рр. цей показник зменшився до рівня 0,37% від ВВП. Розглядаючи обсяг витрат між секторами діяльності слід зазначити, що 0,21%–0,22% витрат становлять витрати підприємницького сектору, 0,14–0,12% витрати державного сектору та 0,03% витрати сектору вищої освіти.

Вище наведені дані свідчать про критично низькій фінансуванні витрат на наукові дослідження і розробки у валовому внутрішньому продукті за секторами діяльності, що не можуть сприяти активуванню науково дослідницької інноваційної діяльності внаслідок відсутності належних обсягів фінансування та фактичної реалізації програм підтримки активування проце-

сів науково-дослідної інноваційної діяльності не сприяють активному інноваційному розвитку.

Результати проведених досліджень дали можливість виявити, що інноваційна діяльність виступає сукупністю інноваційних процесів, які призводять до зміни якості техніко-технологічних виробничих систем і водночас являють собою нову якість процесів, способів технологій виробництва чи ведення відповідної операційної, управлінської, комерційної та інших видів діяльності, адже інновації та інноваційна діяльність стосуються всіх сфер функціонування економіки та інших сфер. При цьому, відповідні зміни здійснюються на основі використання нових знань. Інноваційний процес охоплює та поєднує процеси створення нових знань, доведення їх до прикладних розробок, конкретних технологій, способів, методів виробництва чи продуктів, подальшого їх впровадження у виробництво чи операційну діяльність та просування і реалізацію. Інноваційний розвиток в його вузькому розумінні охоплюватиме визначений відрізок, траєкторію розвитку конкретного підприємства. Він розпочинається процесом створення чи залучення технологій, нових способів виробництва чи товарів і завершуватиметься отриманням прибутку від реалізації продукції та інших ефектів, таких як економічна стабільність, розширення ринку, зростання обсягів реалізації та масштабів ведення бізнесу, відомістю та поширенням бренду та ін. В широкому розумінні інноваційний розвиток являє собою розвиток техніки, технологій, наукової сфери, в галузях виробництва, пов'язаний зі змінами технологій та переходом на новий рівень техніко-технологічного та економічного устрою що виступає джерелом та рушійною силою економічно-історичної еволюції та індустріально-еволюційного розвитку загалом

Висновки. В результаті проведеного аналізу статистичних даних щодо стану наукових досліджень, розробок та їх фінансування та впровадження виявлено загальний низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств всіх видів та напрямів економічної діяльності, що не

Таблиця 2 – Частка витрат на наукові дослідження і розробки у валовому внутрішньому продукті за секторами діяльності за 2021–2024 роки

Роки	Частка витрат на наукові дослідження і розробки у ВВП	У тому числі за секторами діяльності			Частка витрат на наукові дослідження і розробки за рахунок коштів державного бюджету у ВВП
		підприємницький	державний	вищої освіти	
2021	0,38	0,21	0,14	0,03	0,16
2022	0,33	0,18	0,12	0,03	0,21
2023	0,32	0,19	0,11	0,02	0,12
2024	0,37	0,22	0,12	0,03	0,14

Джерело: [3]

сприяє активному інноваційному розвитку підприємств та впливає на стан їхнього функціонування, конкурентоспроможності та ефективності. Загалом, інноваційний розвиток є сукупністю дій зі створення нових знань, наукових розробок нового рівня та якості, їх втілення в нових продуктах, матеріалах, технологіях чи способах виробництва, впровадження їх у виробництво, поширення чи комерціалізацію в економічній, суспільній сферах, поширення, дифузії в межах окремих сфер та галузей діяльності з метою отримання як

економічного, так і суспільного ефекту – нового рівня якості життя людей та науково-технічного, індустріального економічного, суспільного розвитку. Узагальнюючи зазначимо що проведення аналізу стану інноваційної активності підприємств в умовах євроінтеграції дає можливість виявити стан проведення наукових досліджень та розробок, подальшого впровадження інновацій та їх фінансування, з метою виявлення можливостей та напрямів подальшого інноваційного розвитку підприємств.

Список використаних джерел:

1. Геєць В.М. Інноваційний шлях розвитку та економічне зростання. *Інноваційна Україна*. 2005. № 7. Київ: НТУ КПІ. С. 38–42.
2. Євтушевський В., Шаповалова Л. Становлення і розвиток інновацій у вищій школі. *Вища освіта України*. 2006. № 2. С. 62–66.
3. Державна служба статистики України. Економічна статистика. Наука технології та інновації. 2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Ліба Н. С. Економічна сутність інновацій як об'єкта бухгалтерського обліку. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2012. № 721. С. 155–160.
5. Орлик О. І. Теоретичне обґрунтування інновацій та їх ролі в торгівлі. *Інноваційна економіка*. № 9. 2012. С. 221–224.
6. Поліщук Н. Теоретичні підходи до визначення сутності інновацій. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 1. С. 20–23.
7. Саблук П. Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія. Київ : ННЦ ІАЕ. 2010. 704 с.
8. Снігур Х. А. Теоретичні засади економічного змісту інновацій. *Управління розвитком*. 2011. № 21. С. 129–132.
9. Смєсова В. Л., Іщенко І. О. Інновації як основа підвищення якості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 76–82.
10. Федулова Л. І. Концептуальні засади управління інноваційним розвитком підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 2. С. 122–135.
11. Череп А. В., Маркова С. В. Оцінка ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств лікеро-горілчаної промисловості : монографія. Запоріжжя : ЗНУ. 2012. 283 с.
12. Чорна М.В., Глухова С. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств: монографія. Харків : ХДУХТ. 2012. 210 с.
13. Шкарлет С. М., Ільчук В. П. Інноваційний розвиток підприємства. Чернівці : ЧНТУ. 2015. 307 с.

References:

1. Heiets V. M. (2005). Innovatsiinyi shliakh rozvytku ta ekonomichne zrostannia [Innovative path of development and economic growth]. *Innovatsiina Ukraina. Naukovyi zbirnyk*. vol. 7. pp. 38–42. (in Ukrainian)
2. Yevtushevskiy V., Shapovalova L. (2006). Stanovlennia i rozvytok innovatsii u vyshchii shkoli. [Formation and development of innovations in higher education]. *Vyshcha osvita Ukrainy*. vol. 2. pp. 62–66. (in Ukrainian)
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025). Ekonomichna statystyka. Nauka tekhnologii ta innovatsii. [Economic statistics. Science, technology and innovation]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)
4. Liba N. S. (2012). Ekonomichna sutnist innovatsii yak obiekta bukhhalterskoho obliku. [The Economic Essence of Innovation as an Object of Accounting]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*. vol. 721. pp. 155–160. (in Ukrainian)
5. Orlyk O. I. (2012). Teoretychne obruntuвання innovatsii ta yikh roli v torhivli [Theoretical substantiation of innovations and their role in trade]. *Innovatsiina ekonomika*. vol. 9. pp. 221–224. (in Ukrainian)
6. Polishchuk N. (2009). Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti innovatsii [Theoretical approaches to determining the essence of innovation]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. vol. 1. pp. 20–23. (in Ukrainian)
7. Sabluk P. T. (2010). Innovatsiina diialnist v ahraryi sferi: instytutsionalnyi aspekt: monohrafiia [Innovative Activity in the Agrarian Sphere: Institutional Aspect: Monograph]. Kyiv: NNTs IAE. (in Ukrainian)
8. Snihur Kh. A. (2011). Teoretychni zasady ekonomichnoho zmistu innovatsii [Theoretical foundations of the economic content of innovations]. *Upravlinnia rozvytkom*. vol. 21. pp. 129–132. (in Ukrainian)
9. Smiesova V. L., Ishchenko I. O. (2020). Innovatsii yak osnova pidvyschennia yakosti produktsii ta zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva. [Innovations as the basis for improving product quality and ensuring the competitiveness of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. vol. 43. pp. 76–82. (in Ukrainian)

10. Fedulova L. I. (2014). Kontseptualni zasady upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriumstv [Conceptual Foundations of Management of Innovative Development of Enterprises]. *Marketing i menedzhment innovatsii*. vol. 2. pp. 122–135. (in Ukrainian)
11. Cherep A. V. Markova S. V. (2012). Otsinka efektyvnosti innovatsiino-investytsiinoi diialnosti pidpriumstv likero-horilchanoi promyslovosti: monohrafiia. [Assessment of the efficiency of innovation and investment activity of enterprises of the alcoholic beverage industry: monograph]. Zaporizhzhia: ZNU. (in Ukrainian)
12. Chorna M.V. Hlukhova S. V. (2012). Otsinka efektyvnosti innovatsiinoi diialnosti pidpriumstv: monohrafiia. [Assessment of the efficiency of innovation activity of enterprises: monograph]. Kharkiv : KhDUKKhT. (in Ukrainian)
13. Shkarlet S. M., Ilchuk V. P. (2015). Innovatsiinyi rozvytok pidpriumstva. [Innovative development of the enterprise]. Chernihiv: ChNTU. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 08.12.2025